

BÖLÜM 4

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NA BAĞLI OKULLARDA KIYAFET BİRLİĞİ (1923-1950)

Fatma EMEK¹

GİRİŞ

Okul kıyafeti kavramı öğrencilerin eğitim kurumlarında giydikleri üniformayı ifade etmektedir. Resmî kurumlarca belirlenen bu kıyafetler ülkelerin eğitim politikaları içerisinde disiplinli, itaatkâr ve aidiyetli öğrenci hedefine hizmet etmiştir. Aynı zamanda öğrencilere tek tip kıyafet giyinme zorunlu tutularak okul ortamında sosyal ve ekonomik eşitsizliğin olmadığı, herkesin aynı kurallara uyması gerektiği anlatılmaya çalışmıştır. (Karaoulas, 2025; Açıkalin, 2003).

Tarihte ilk resmî tek tip okul üniforması, 1552 yılında İngiltere Kralı 6. Edward'ın yoksul çocukların eğitimi için Christ's Hospital Vakıf Okulu'nu açmasıyla ortaya çıkmıştır. Kurumda çocuklar “bluecoat” olarak isimlendirilen bir kıyafet giymiştir (Stephenson, 2021). Yani uzun mavi bir palto, diz hizasında pantolon, beyaz gömlek, sarı çoraplar ile beyaz boyun bağıdır. Kız çocuklarının üniforması da aynı ceket ve onunla tamamlanan bir pileli etek olmuştur (<https://www.christs-hospital.org.uk/about-christs-hospital/overview/history-of-the-uniform/>).

Fransa'da 18. yüzyılda kolejlerde erkek öğrencilerin yarım pelerin, kolsuz ceket, pantolon, siyah kumaştan yapılmış bir palto ve şapkadan oluşan kıyafetleri mevcuttur (Vasylieva I.V., 2020). Fakir ve yetim olan kız çocukları için açılan Saint-Cyr Kraliyet Evi'nde öğrencilerin üniformaları, kahverengi bir elbise ve şapkalarına tutturulmuş yaşa göre rengi değişen (7-10 yaş arası kırmızı, 11-14 yaş yeşil, 11-16 yaş sarı, 17-20 yaş mavi, daha büyük olan öğretmenlere yardım edenlere siyah) parlak bir kurdeleden ibarettir (Memoirs For The History of Madame de Maintenon and of the Last Age, London; Lavallée, 1862).

¹ Dr., Tarihçi-Araştırmacı, fatma-emek-@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3492-9753
DOI: 10.37609/akya.3827.c1113

okul fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla ekonomik imkânı olan ailelerin birçoğu tek renk ve tipte kıyafetleri temin etmiştir. Okullarda kıyafet birliğinin sağlanmasına yönelik zorunluluk 1981 yılında getirilmiştir.

KAYNAKLAR

- “Büyük Maarif Kongresi”. (1933, Temmuz 30). *Son Posta*, s. 2.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.1.6.9.
- “Kız Talebelerin Kıyafetleri”. (1944, Eylül 27). *Tanin*, s. 3.
- “Maarif Şûrası Tehir Edildi”. (1933, Ağustos 17). *Son Posta*, s. 2.
- “Mektepler Açıldı, Çocuklarınızı Nasıl Giydireceksiniz?”. (1938, Birinciteşrin 4). *Haber-Akşam Postası*, s. 6.
- “Memlekette Kültür Faaliyeti Hızla İnkişaf Ediyor”. (1937, Haziran 19). *Son Posta*, s. 5.
- “Orta Okul ve Lise Talebeleri için Mühim Kararlar Alındı”. (1938, Birinci Teşrin 10). *Son Telgraf*, s. 3.
- “Gençlik ve Spor Bayramı”. (1937, Mayıs 20). *Ulus*, s. 6.
- “Ruhani Kıyafet ve Papas Mektepleri”. (1935, Şubat 9). *Son Posta*, s. 2.
- “Talebe Daha Sıkı Kontrol Edilecek”. (1941, İkinci Kanun 15). *Yeni Sabah*, s. 5.
- “27 inci İlkemtepe Talebeleri Hocalarıyla”. (1933, Temmuz 6). *Vakit*, s. 7.
- “Tedis Yılı Başlangıcında Orta Okul ve Lise Talebeleri için Mühim Kararlar Alındı”. (1938, Birinci Teşrin 10). *Son Telgraf*, s. 3.
- Açıkalın, A. (2003). “Okul-Önlük-Forma-Giysi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(33), s. 5-7.
- “Kadınlarda Şapka Giyecekler”. (1341, Eylül 21). *Akşam*, s. 1.
- “Talebe Kasketi”. (1933, Teşrinievvel 20). *Akşam*, s. 3.
- “Talebe için Bir Örnek Kıyafet”. (1935, Teşrinievvel 8). *Akşam*, s. 5.
- “Talebe Kıyafeti”. (1935, Teşrinievvel 4). *Akşam*, s. 2.
- “Talebenin Kıyafeti”. (1938, Mayıs 15). *Akşam*, s. 3.
- Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme. (2014). İstanbul: TC. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
- Bugünkü Türk Kadını ve İstanbul Kız Muallim Mektebi. (1341, Teşrinisani 1). *Maarif Vekâleti Mecmuası* (5), s. 83-86.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.1.6.2.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.1.6.5.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.1.6.6.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.1.6.9.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.111.540.13.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.113.550.7.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.13.72.8.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.134.653.13.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.19.99.2.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 180.9.0.0.59.293.61.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2.51.8.15.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 51.0.0.0.4.36.8.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA), ME.MKT., 102/39.
- “Çocuk Modası”. (1931, Teşrinievvel 8). *Cumhuriyet*, s. 5.
- “Yeknesak Talebe Kasketi”. (1932, Eylül 23). *Cumhuriyet*, s. 5.
- “Fakir Talebelere Yardım”. (1936, Kasım 17). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Çalışkan, T. (2021). *Cumhuriyet Döneminde Azınlık ve Yabancı Okulları (1923-1980)*. Muğla, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Edis, B. (Haz.). (1949). *Milli Eğitim Düsturu Yönetmelikler (İlköğretim Bölümü)*. 3(3), s. 205-206.
- “Milli Eğitim Bakanlığı ile Diğer Bakanlıklara Bağlı Okullardaki Görevlilerle Öğrencilerin Kılık

Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Eğitim Araştırmaları (1923-1960)

- Kıyafetlerine İlişkin Yönetmelik". (7 Aralık 1981). *Resmî Gazete*, s. 3-6.
- Gezgin, H. S. (1938, Şubat 2). "Mektepli Kasketi ve Derse Başlama Saatleri". *Kurun*, s. 2.
- Gezgin, H. S. (1940, İkinci Teşrin 17). "Kasket Davası". *Vakit*, s. 3.
- Giorgetti, F. M. (2016). *Eğitim Ritüelleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Hamdi, A. A. (1339, Kânunusani 18). "Yeni İslam Medreseleri Hakkında Mühim Bir Rapor". *Sebilürreşâd*, 21(522), s. 11-16.
- <https://www.christs-hospital.org.uk/about-christs-hospital/overview/history-of-the-uniform/>. Ağustos 24, 2025 tarihinde alındı
- Karaoulas, A. (2025, Mart-Nisan). The School Uniform in European Educational History: From Uniformity to Modern Educational Reality. *International Journal of Research in Education Humanities and Commerce*, 6(2), s. 552-564.
- Kemal, E. M. (1915, Mayıs 20). "Nezafet, Elbise ve Mekteb Çantaları". *Tedrisat Mecmuası*, 5 (3-30), s. 86.
- Kültür Düsturu. (1939). H. A. Edis (Dü.) içinde, *İlk Mektepler Talimatnamesi* (s. 507-508). İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Lavallée, T. (1862). *Madame de Maintenon et La Maison Royale de Saint-Cyr (1686-1793)*. Paris: Henri Plon, Imprimeur-Éditeur S. Rue Garancière.
- Maârif Nezareti Salnâme-i Umumîsi. (1317). Matbaa-i Âmire.
- Maârif Nezareti Salnâme-i Umumîsi. (1318). Matbaa-i Âmire.
- Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. (1869). İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Maarifle İlgili Kanunlar. (1940). İstanbul: Maarif Matbaası, T. C. Maarif Vekilliği.
- "Mahalli Mekteplerine Dair". (1925, Kânunuevvel). *Muallimler Mecmuası* (36), s. 1570-1577.
- Memoirs For The History of Madame de Maintenon and of the Last Age* (Cilt 3). (London). A. Millar and J. Norse, in the Strand, R. And J. Dodsley, in Pall-mall, L. Davis, and C. Reymer, in Holbourn.
- Muhsin Hesapçıoğlu – Filiz Meşeci Giorgetti. (2009). Siyah Önlük Beyaz Yakanın Kökeni. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(4), s. 1717-1750.
- Resmî Merâsimde Giyilecek Elbise ve Teferruâtı Hakkında Ta'limâtname". (1341, Teşrinievvel 17). *Resmî Ceride* (199), s. 573-574.
- Reşid, F. (1927). Mekatib-i İbtidaiye-i Umumiye Talimatnamesi. *Maarif Düsturu* (s. 289). içinde İstanbul: Devlet Matbaası.
- Solak, L. (2014, Ağustos). "Türkiye'de Okul Kıyafetleri ve Sosyo-Politik Değişimin Etkisi". *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), s. 420-427.
- Stephenson, K. (2021). *A Cultural History of School Uniform*. Reed Hall, Streatham Drive: University of Exeter Press.
- "Şapka İktisâsı Hakkında Kanun". (1341, Teşrinisani 28). *Resmî Ceride*, 230, s. 691.
- "Tevhid-i Tedrisat Kanunu". (1341, Mart 1). *Maarif Vekâleti Mecmuası* (1), s. 74.
- "Bayram Münasebetile Dağıtılan Elbise ve Hediyeler". (1931, Şubat 19). *Vakit*, s. 4.
- "Talebe Olmıyan Mektep Kasketi Kullanamayacak". (1931, Teşrinisani 19). *Vakit*, s. 3.
- "Talebe Kıyafeti". (1940, Mart 31). *Vakit*, s. 2.
- "Talebe Yeknesak Giyinecek". (1941, Temmuz 20). *Vakit*, s. 4.
- Vasylieva I.V., P. K. (2020). "Evolution Of School Uniforms In The England And France Of The XVI-XX Centuries". *Art and Design*, 2, s. 49-60.
- Yücel, H. Â. (1990). *Geçtiğim Günlerden*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- "Papaz Mektepleri Kapanacak". (1935, Şubat 12). *Zaman*, s. 3.